

HAL
open science

VI. sekce École pratique a čeští historikové Pavla Horská

► **To cite this version:**

Pavla Horská. VI. sekce École pratique a čeští historikové. Cahiers du CEFRES, 2004, Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích, 29, pp.9-25. halshs-01231378

HAL Id: halshs-01231378

<https://shs.hal.science/halshs-01231378>

Submitted on 20 Nov 2015

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Cahiers du CEFRES

N° 29, Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích
Pavla Horská, Martin Nodl, Antonín Kostlán (Ed.)

Pavla HORSKÁ

VI. sekce École pratique a čeští historikové

Référence électronique / electronic reference :

Pavla Horská, « VI. sekce École pratique a čeští historikové », Cahiers du CEFRES. N° 29, Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích (ed. Pavla Horská, Martin Nodl, Antonín Kostlán).

Mis en ligne en / published on : mai 2010 / may 2010

URL : http://www.cefres.cz/pdf/c29/horska_2003_ecole_pratique_cesti_historikove.pdf

Editeur / publisher : CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

<http://www.cefres.cz>

Ce document a été généré par l'éditeur.

© CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

VI. SEKCE ÉCOLE PRATIQUE A ČEŠTÍ HISTORIKOVÉ

PAVLA HORSKÁ

Mluvit o francouzské inspiraci pro společenské vědy v českých zemích znamená zřejmě pro každou generaci českých historiků myslet na jiné období. Možná, že těm nejmladším z nich se zdá samozřejmá situace vzniklá v 90. letech 20. století, když byl v Praze založen Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách – CeFReS. Kdo se chce seznámit se sociálními vědami ve Francii, má k tomu v Praze příležitost téměř stejnou jako v knihovně École des Hautes Études en Sciences Sociales na boulevardu Raspail v Paříži. Dnešní nejstarší generace českých historiků však ještě pamatuje, když devítipatrová skleněná budova školy na boulevardu Raspail nestála. Nejslavnější francouzská knihovna, Bibliothèque Nationale, v Paříži měla špatně fungující katalogy a pro studium nové literatury se nehodila. Přes to pro mezinárodní bádání o sociálních vědách byla Paříž 60. let 20. století nepominutelným centrem metodologické obnovy. Pro historiografii bylo důležité, že se zde prosadil princip víceborového přístupu k historické problematice. Dnes po více než třiceti letech se nám 60. léta 20. století stále ještě jeví jako nejslavnější poválečné období mezinárodních kontaktů otevřených z Paříže na Východ i na Západ navzdory berlínské zdi a studené válce.

École des Hautes Études en Sciences Sociales sídlící ve zmíněné moderní budově na boulevardu Raspail má dnes své psané dějiny, které jsou k dispozici i v Praze v knihovně CeFReSu.¹ Má dokonce i vlastní poměrně bohatý archiv. Mimo to se ředitelce tohoto archivu Brigitte Mazonové podařilo proniknout do amerických archivů Rockefellerovy a Fordovy nadace. Předmluvu k pozoruhodné monografii Brigitty Mazonové z roku 1988² o úloze soukromého mecenátu při budování École des Hautes Études napsal Pierre Bourdieu. Vyjádřil v ní podivení, že o tématu, o němž pojednává, se donedávna i ve Francii vědělo tak málo. Tím spíše se lze nadít, že české publikum patrně

---

¹ *Une école pour les sciences sociales. De la VIe section à l'École des Hautes Études en Sciences Sociales.* Textes rassemblés par JACQUES REVEL et NATHAN WACHTEL. Avant-propos par MARC AUGÉ, Paris 1996.

² BRIGITTE MAZON, *Aux origines de l'École des Hautes Études en Sciences Sociales. Le rôle du mécénat américain (1920-1960)*, Paris 1988.

neví vůbec nic o obtížích institucionalizace sociálních věd ve francouzském vědeckém životě 19. a 20. století.

Nepochybně je třeba začít už u založení École Pratique des Hautes Études v Paříži na samém konci vlády císaře Napoleona III. Roku 1868 ministr školství Napoleonova kabinetu Victor Duruy vydal dekret o založení École Pratique a ve slavnostním proslovu při této příležitosti takto odůvodnil svůj počín: „On ne réforme pas les vieux corps malgré eux; d'ailleurs je n'ai pas d'argent; pour réorganiser les Facultés, il faudrait beaucoup d'argent et pour créer l'École que je rêve, il suffit d'une plume et d'une feuille de papier. [...] L'École des hautes études est un germe que je dépose dans les murs lézardés de la vieille Sorbonne; en se développant il les fera crouler.“³ Tato slova slavnostního projevu zaznamenal ve svých vzpomínkách Gabriel Monod, snad proto, že tak přesně vystihovala situaci, v níž se Duruy nalézal.

V nervozitě z nastávajícího měření sil mezi Francií a Pruskem chtěl císař Napoleon III. nějak čelit mínění evropského vědeckého světa, že francouzské univerzity zdaleka nedosahují úrovně německých. Duruy, sám renomovaný vědec, historik antiky, pokládal za vzor pro francouzské vysoké školství zejména instituce vědeckých seminářů a pokusných laboratoří na německých univerzitách. Neměl však ani dostatek vlivu ve francouzském univerzitním prostředí, ani dostatek peněz.

Založil proto instituci na papíře, jejímž úkolem mělo být vzdělání pro vědeckou praxi. Dosavadní profesori Sorbonny či Collège de France měli v stávajících vysokoškolských zařízeních vyhledávat nadané adepty pro praktická cvičení vedená vědci, jímž byla dána úplná svoboda učební látky i zvolených pomůcek. Cvičení se měla dělit do čtyř sekcí: 1. matematika; 2. fyzika a chemie; 3. přírodopis a fyziologie; 4. vědy historické a filologické. Založení další sekce, kterou Duruy měl ještě na mysli, se však zpozdilo o 80 let z příčin jak vědeckých, tak politických. Duruy byl liberální demokrat a antiklerikál, který těsně před pádem císařství musel odejít z vlády pro odpor Napoleonových „lidí“. Nemohl proto již prosadit další sekce. Zejména prý mu záleželo na sekci označované později jako 6. sekce, která měla vzdělávat státní úředníky. Podle Duruyových představ ale neměla vychovávat byrokraty, nýbrž formovat vědce v oboru ekonomických a sociálních věd, kteří by dokázali v tehdejší společnosti prosadit ideu smíření bohatství a chudoby. Duruy ovšem nemohl předvídat vývoj sociálních věd ve 3. Francouzské republice. Tyto vědy

---

³ GABRIEL MONOD, *Portraits et souvenirs*, Paris 1897, s.128.

místo aby tradičně rozšiřovaly studijní obory právnických fakult, se začaly rozvíjet v rámci studia filozofie a historie. Tak také vznikla například první vysokoškolská přednáška Emila Durkheima z oboru sociologie, a to roku 1887 na „*faculté des lettres*“ v Bordeaux pod názvem „*science sociale et pédagogie*“.

Specifická situace v bádání o sociálních vědách nejen ve Francii, nýbrž i jinde v Evropě nastává po první světové válce a v meziválečném období. K nejlépe informovaným institucím o tehdejšímu stavu sociálních věd patří dnes archivy velkých amerických nadací, zejména Rockefellerovy a Fordovy. Dopisy s žádostmi a návrhy, které správcové nadace dostávali, zprávy, které svým nadřízeným podávali o vhodnosti projektů, protokoly o jednáních o přidělování fondů obsahují pozoruhodný materiál svědčící o rozsáhlé síti informací o evropských sociálních vědách, v Evropě často ztracené či nikdy neexistující. Rockefellerova nadace podporovala od 20. let 20. století centra studií sociálních věd u amerických univerzit: Chicago, Harvard, Columbia, Yale, v Evropě London School of Economics v Londýně a Deutsche Hochschule für Politik v Berlíně. Na Francii došlo až později. Brigitte Mazon to přičítá značné roztržitosti institucí zabývajících se ve Francii sociálními vědami, třebaže zde působilo mnoho špičkových vědců. Chybějící centrální instituce pro studium ekonomických dějin či sociálních věd nahrazovaly mnohdy specializované vědecké časopisy. Jedním z nich byl i slavný *Annales d'Histoire Économique et Sociale* ve Štrasburku. Rockefellerova nadace však neměla v úmyslu podporovat klasické univerzitní vědní obory, tedy ani historiografii. Jednalo se jí o „nové“ sociální vědy, schopné uplatnit se především v politologii.

Skupina francouzských historiků kolem časopisu *Annales* se ovšem považovala za plně kompetentní v oboru „nových“ sociálních věd, protože historiografie pro ni byla sociální vědou. Kromě toho historikové měli výhodu při organizování vědeckých institucí jako odchovanci klasické vědní disciplíny. Lucien Febvre se od konce války netajil, že je třeba konečně vytvořit vysokoškolské centrum pro ekonomické a sociální otázky, které by se sice zabývalo především současností, ale nezanedbávalo by historický vývoj a jeho vysvětlovatelskou úlohu. Fernand Braudel po návratu z válečného zajetí v Německu pokračoval v úzké spolupráci s Lucienem Febvrem, s nímž byl v písemném styku i v zajateckém táboře. Když Febvre přijal kandidaturu na prezidenta 6. sekce *École pratique*, založené roku 1947, Braudel se stal jejím sekretářem. Na něho Febvre přenesl všechnu zodpovědnost za organizaci i financování. Rockefellerova a později Fordova nadace se podílely asi čtvrtinou na celkových nákladech sekce. Vláda platila vyučující označované nikoli jako

profesory, nýbrž jako „directeurs d'études“. Bylo tedy třeba s ní tvrdě bojovat o rozsah a kvalitu výuky, o počet ústavů a tzv. laboratoří. Nadace naopak vycházely vstříc všem Braudelovým speciálním přáním na chod sekce, výzkumné projekty, konference a publikace. Tím umožňovaly různé odvážné improvizace v praxi, na něž pomýšleli snad kdysi vydavatelé *Annales*, ale které teprve nyní si mohli dovolit, když jak časopis, tak vytoužená 6. sekce se ocitly pod jednou střechou instituce disponující dostatečnými prostředky. Odtud se tradují dodnes neutuchající pověsti o velkých penězích, které Braudel a jeho spolupracovníci měli pro podporu nejrůznějších domácích i mezinárodních výzkumných projektů. Bez pomoci amerického soukromého mecenátu by se nepodařilo zařídit vedle 6. sekce École pratique ještě Maison des sciences de l'homme jako svobodnou federaci výzkumných center seskupených kolem společných technických nástrojů bádání. Materiální nebo personální nedostatky jednotlivých center tak mohly být vyrovnány. Sociálním vědám se nabízely možnosti obnovy metod i problematiky. Vše by mělo být pod jednou střechou, jak si kdysi Febvre představoval Braudelovu jednotu sociálních fenoménů - „phénomènes sociaux totaux“ - jako syntézu mnohooborové výuky i výzkumu.

Nejen však spojení výuky se základním výzkumem, nýbrž i svoboda bádání bez ohledu na národnost, státní příslušnost a politický názor upomínala v 50. a 60. letech na Duruyův projekt starý téměř sto let. Svědectví o tom podávají dosud nezpracované, avšak utříděné dokumenty v archivu École des Hautes Études en Sciences Sociales, která v roce 1975 nahradila 6. sekci École pratique. Lucien Febvre sepsal za své návštěvy v Brazílii roku 1949 text o „jiné“ historii - „vers une autre histoire“ - , v němž mluví o laboratořích historiografie schopných orientovat historické bádání nikoli k úzkým badatelským zájmům, nýbrž k otázkám doby. Fernand Braudel na konci svého života, v říjnu 1985 na kolokviu v Chateaufallon, prohlásil, že intelektuální velikost Francie je nemyslitelná bez otevření se světu a především Evropě. Koho však mínil tou Evropou? Považoval za vítězství Francie po roce 1945, že získala do svého vlivu „celé intelektuální Polsko“. EHESS přijala v letech 1958-1980 více než tisíc polských stipendistů. Ovšem to, co připadalo Braudelovu životopisci Pierru Daixovi⁴ jen jako jakýsi projev sympatií k polské kultuře, má při podrobném studiu dokumentů v pařížském archivu EHESS podobu jistého záměru vyhledávat ve východní Evropě instituce, o nichž se mohlo zdát, že pěstují sociální vědy „novými“ metodami či snad

---

⁴ PIERRE DAIX, *Braudel*, Paris 1995.

dokonce podle představ amerických nadací. Například v říjnu 1958 napsal sekretář sekce sociálních věd Polské akademie Akademik Stanislaw Arnold Braudelovi dopis, v němž ho seznamoval se studijními záměry navrhovaných polských stipendistů. Původně se při jednáních v Paříži prý počítalo s deseti místy, ale profesor Manteuffel si tři z nich rezervoval pro pracovníky Historického ústavu Polské akademie. Dalších sedm však bylo vybráno z oblasti sociologie, práva, dějin věd apod.⁵ Později, když se počet polských stipendistů v 6. sekci École pratique značně rozšířil, není již možné v archivu EHESS podrobně zkoumat studijní záměry vědeckých pracovníků přicházejících z univerzitních i akademických pracovišť v celém Polsku. Korespondence amerických nadací v 70. a 80. letech 20. století zřejmě přestává být stejně zajímavou pro vývoj evropských sociálních věd, jako byla před rokem 1960, kdy prostřednictvím vědeckých stipendií École pratique Rockefellerovy či Fordovy peníze pomáhaly financovat v poválečné době vědu zemí za železnou oponou, které oficiální americkou pomoc odmítaly.

Daleko dříve než byla za Braudelova vydatného přispění podepsána francouzsko-polská dohoda o kulturní spolupráci, existovaly i jiné projekty pro

---

⁵ Archiv EHESS, Paříž, 66 AJ, karton 353, Étudiants étrangers, Dopis z 28. října 1958, adresovaný Braudelovi od: „Le secrétaire de la Section des Sciences Sociales, Prof. dr. Stanisław Arnold, Membre de l'Académie.“ Připojeny studijní plány Waldemara Voisé, vědeckého pracovníka Komise pro dějiny věd, s tématem *L'origine des sciences sociales à l'époque de la renaissance*, sociologa Andrzeje Zajączkowského se záměrem vypracovat „une étude sur la base méthodologique de l'interdépendence de l'histoire et de la sociologie“, Edmunda Ciesłaka, který se chtěl věnovat francouzským konsulům v Gdaňsku v 18. století, Moniky Seńkowské, právničky, která nabízela studii o vězeňském režimu v Polském království v 1. polovině 19. století, Zbigniewa Wierzbického, právníka, se záměrem studovat pokrok na vesnici za industrializace, Krzysztofa Przeclawského, sociologa, který své téma nazval „Problèmes sociologiques du comportement de la jeunesse en ce qui concerne le mariage et la famille“ a Zbigniewa Ogonowského, pracovníka Ústavu filozofie a sociologie Polské akademie, který chtěl studovat filozofii náboženství ve Francii v 17. století.

jiné země, kterým Francouzi říkají Pays de l'Est. Snad dokonce bezprostředně po válce vznikl záměr francouzsko-české kulturní spolupráce jako myšlenka vzájemného ovlivňování dvou různých politických systémů. Václav Černý vzpomíná ve svých *Pamětech* z let 1945-1972, že mu prý řekl André Malraux jako ministr financí de Gaullovy vlády po skončení války, že „my - rozuměj Francouzi - máme svobodu, vy - rozuměj Češi - možná budete mít sociální spravedlnost“ a že „problém je umět vytvořit syntézu obou“.⁶ Poválečné naděje na vytvoření nové, snad lepší společnosti, odsuzující násilí a nesvobodu, však brzo rozdělila železná opona. Fernand Braudel se pokusil vědeckou zahraniční politikou 6. sekce École pratique, jíž se stal po Febvrovi presidentem, a instituce Maison des Sciences de l'Homme, kterou spravoval, udržet jakous takous rovnováhu mezi styky se Západem a Východem. Ovšem pojem Východ v Braudelově vědecké zahraniční politice znamenal téměř vždy Polsko, jak dokládá nejen Pierre Daix, nýbrž i Braudelův následovník v prezidentství 6. sekce po roce 1972 Jacques Le Goff.⁷ Podle Le Goffova svědectví i podle řady „postsovětských“ badatelů Braudel, který byl v své době jedním z nejvýznamnějších funkcionářů mezinárodních vědeckých asociací, pořadatelů kongresů a konferencí historiků, se vyhýbal cestám do tehdejšího SSSR. Měl však zájem o kontakty s akademii věd, zřizovanými podle sovětského vzoru ve východo- a středoevropských státech. Jacques Le Goff na druhé místo za Poláky sice klade Čechy, ale dokumenty týkající se Poláků jsou v archivu EHESS mnohem obsažnější.

Ve složce „Échanges culturels“ nalezneme od roku 1957 řadu důležitých dopisů, včetně protokolu o francouzsko-polské kulturní dohodě z roku 1958. Zájem o spolupráci s Čechy, jako ostatně i s Maďary či s Rumuny, přišel teprve tehdy, když na počátku 60. let se kontakty mezi jednotlivými „socialistickými“ akademii rozšířily a informovanost o sobě navzájem i o „západní“ vědě tím vzrostla. Zmínka o přípravě francouzsko-české kulturní výměny se nachází v oběžníku ze 4. února 1960. Oddělení „Expansion universitaire“ ministerstva školství Francouzské republiky se obrací anonymně na rektory Akademie a šéfy „Grands Etablissements d'Enseignement Supérieur“ se žádostí o návrhy na výměnu pěti vysokoškolských odborníků ze strany

---

⁶ VÁCLAV ČERNÝ, *Paměti 1945-1972*, Brno 1992, s. 92.

⁷ JACQUES LE GOFF, *Une vie pour l'histoire. Entretiens avec Marc Heurgon*, Paris 1996.

francouzské a pěti z československé. Braudel odpověděl 15. února 1960, že 6. sekce École pratique zve z Prahy profesora Kaigla, ředitele Ekonomického ústavu ČSAV. Teprve však z vyúčtování za rok 1964 vyplývá, že se vyplatilo na stipendia pro východoevropské badatele 253 984 F z vlastního rozpočtu a k tomu ještě subvenci od ministerstva zahraničí ve výši 80 000 F. Z toho byl placen polský profesor po 12 měsíců a polští stážisté obdrželi za 189 měsíců celkem 152 084 F. Na SSSR, Maďarsko a Československo připadalo po 24 měsících stipendií, na každou zemi po 19 200 F.⁸

Z oficiální korespondence mezi ministerstvy a 6. sekcí však nevyplývá, zda všechny stáže byly skutečně obsazeny. V lednu 1965 totiž Braudel vyžadoval převedení z roku 1964 na běžný rok osmdesátitisícové dotace ministerstva zahraničí a snad i subvence společnosti Marka Blocha, kterou poskytovala badatelům z východoevropských zemí - Pays de l'Est. V souhlasné odpovědi ředitele odboru kulturních a technických záležitostí ministerstva zahraničí Francouzské republiky ze 4. února 1965 zaznívá ocenění vědecké politiky umožňující studium ve Francii východoevropským specialistům humanitních oborů. Ministerstvo vítá sdělení, že roste počet badatelů, kterým dosud východoevropské země bránily studovat ve Francii, a je prý dokonce nakloněno posoudit situaci a vyvodit pro rok 1966 důsledky z „normalizace našich kulturních vztahů s východoevropskými zeměmi, pokud by se potvrdila“.⁹ A skutečně na ministerstvu zahraničí Francouzské republiky v odboru kulturních a technických záležitostí vzniklo v rámci kulturní výměny oddělení Relations Culturelles avec les Pays de l'Est. V korespondenci s Braudelem toto oddělení někdy nazývá „východní“ země socialistickými a intelektuální vztahy Braudelem udržované s akademii věd těchto zemí jako vynikající. Braudel, který v té době již patrně nedisponoval prostředky z amerických nadací, se snažil o co nejlepší finanční zajištění styků 6. sekce s východoevropskými zeměmi. Ministerstvo spolu s dalšími institucemi poskytovalo v polovině 60. let asi 85 000 F subvence, a to pro tři kategorie stipendistů: student po maturitě 18-25 let, ne však více než 30 let; stážista nad

---

⁸ Archiv EHESS, Paříž, Fonds Louis Velay, CPLV 86, karton 72, Échanges culturels.

⁹ PAVLA HORSKÁ, *Vznik 6. sekce École Pratique des Hautes Études, Fernand Braudel a jeho východoevropská vědecká politika*, Český časopis historický 100/2002, s. 858.

30 let, středoškolský profesor či vysokoškolský asistent, zaměstnaný ve svém oboru ve své zemi na zodpovědném místě; „boursier de marque“ - významný vědec nad 30 let ve významném postavení ve své zemi, univerzitní profesor či docent s univerzitním doktorátem, spisovatel apod. Byl tedy Braudel se svou vědeckou zahraniční politikou vůči východoevropským zemím ovlivněn názory francouzského ministerstva zahraničí, které tehdy přálo stykům s oficiálními vědeckými institucemi socialistických zemí, nebo naopak Braudel se svými rozsáhlými známostmi vnutil ministerským úředníkům svoji „východoevropskou“ politiku?

Braudel sám se nepouštěl do diskusí s marxisty, ale v archivu EHESS je zachován svazek nazvaný „Marxisme“. Nejde v něm o ideologické spory, nýbrž o jednání s Annie Kriegelovou, vedoucí skupiny v ústavu hospodářských a sociálních dějin na Sorbonně - „Institut d'histoire économique et sociale“, jehož ředitelem byl Ernest Labrousse. Kriegelová, když popisovala ideu svého projektu dějin francouzského dělnického hnutí v roce 1962, zcela samozřejmě jej zařazovala do schématu „nových“ sociálních dějin: „L'histoire sociale, conçue à la fois comme une manière globale d'appréhender toute l'histoire et comme une branche spécialisée de l'histoire générale, constitue sans doute la plus grande originalité de l'École historique française.“¹⁰ Dílo Anny Kriegelové nebylo zcela neznámé mezi mladými českými frankofonními historiky, zejména těmi, kteří se po válce začali zajímat o dějiny dělnického hnutí, ať již z důvodů konjunkturálních na výzvy komunistických organizací ve vědeckých ústavech, nebo z přirozeného zájmu mládeže o neprobádaná historická témata. Zdá se však, že při výběru stážistů z české strany byla tendence se nijak zvlášť nechlubit oficiální marxistickou vědou, i když v domácím českém prostředí se těšila značné prestiži zejména taková vystoupení ve prospěch marxistické metody a metodologie, jako byly články historika nesporně evropského rozhledu Františka Grause.¹¹ Bylo tomu ostatně stejně i u Poláků. Také v jejich navrhovaných tématech jakoby tehdy vůbec žádný metodologický spor mezi Západem a Východem neexistoval, byť se s ním evropští historikové setkávali v oficiálních projevech na mezinárodních kongresech. Při studiu v archivu EHESS se dnešní český historik dokonce

---

¹⁰ Archiv EHESS, Paříž, Fonds Clémens Heller, Marxisme, karton 42.

¹¹ FRANTIŠEK GRAUS, *K otázkám metodiky středověkých dějin*, Československý časopis historický 4/1956, s. 99-115.

setká se snahou ukázat v západní cizině demokratičtější orientaci ve volbě témat než doma. Například jeden z prvních českých stážistů na École pratique Jindřich Filipec roku 1965 napsal ve svém životopise, že na Karlově univerzitě v Praze obhájil v roce 1951 disertaci o vztahu T. G. Masaryka k ruské filozofii 19. století pod názvem „Kapitoly o životě a díle N. G. Cernysevského“.¹² Kamufláž, která měla v Praze na počátku 50. let skrýt jméno Masaryk, považoval autor v Paříži za zbytečnou, ba dokonce za kontraproduktivní.

Zatímco první čeští stážisté, převážně historikové z Historického ústavu ČSAV v Praze, se v 6. sekci École pratique objevili v polovině 60. let 20. století, několik významných polských historiků se již účastnilo slavného mezinárodního Braudelova semináře na konci 40. let. Roku 1950 považoval Febvre ve zprávě pro Rockefellerovu nadaci tento seminář za první laboratoř historického výzkumu ve Francii.¹³ Teprve za patnáct let poté obdržel od Braudela oficiální pozvání na měsíční pobyt na École pratique v Paříži dne 25. ledna 1965 Josef Macek, ředitel Historického ústavu ČSAV. Půl roku před ním, dne 8. června 1964, byl Braudelem za stejných podmínek jako Macek pozván György Ránki, ředitel Historického ústavu Akademie v Budapešti. O dalších pozvaných historících pak již rozhodovalo vedení ústavů v Praze či v Budapešti, ostatně podobně jako ve Varšavě. V archivu EHESS v Paříži nalzáme zmínku pouze o jediném českém stipendistovi v roce 1964, a to o Františku Grausovi. Pro rok 1965 je uvedeno vedle mnoha Poláků také osm Maďarů a dva sovětské historikové, o nichž však není záznam o převzetí stipendia. Z Československa se roku 1965 účastnili stáží vedle Josefa Macka a již jmenovaného Jindřicha Filipce z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Luboš Nový z Historického ústavu ČSAV a Juraj Kramer z Historického ústavu ČSAV. Agenda zahraničních stážistů 6. sekce École pratique z východoevropských zemí se však naplno rozběhla až v roce 1966. Zdá se, že svůj pobyt uskutečnilo 13 Maďarů, 24 Poláků na účet sekce a 32 Poláků na účet ministerstva zahraničí, není jisté, zda se dostavili dva pozvaní Rumuni, zdá se však, že přijelo všech šest pozvaných sovětských badatelů a jedna Jugoslávka. Z šesti Historickým ústavem ČSAV ohlášených českých stážistů se dostavilo pět. Místo pozvaného Josefa Smolky přijel Karel Bartošek a Josef

---

¹² Archiv EHESS, Paříž, 66 AJ, karton 358, Tchecoslovaquie 1965, složka Monsieur Jindrich Filipec, 3. května - 3. srpna 1965, dopis ze 4. května 1965.

¹³ PIERRE DAIX, *Braudel*, s. 358.

Kočí se omluvil. Do Paříže přijeli v různých obdobích roku 1966 Josef Macek, František Graus, Jaroslav Purš a Pavla Horská. Dokumenty o stážích vědeckých pracovníků z let 1967-1969 přes obětavou ochotu ředitelky Brigitte Mazonové při mé návštěvě v květnu 2002 v archivu EHESS v Paříži nebyly nalezeny a možná, že jsou zcela ztraceny. Je škoda, že neznáme pokračování Braudelových styků s Východem právě na konci 60. let. Problémy se vyostřily roku 1968, kdy se na Východě politická situace brisčně změnila sovětskou okupací Československa a na Západě se demonstracemi vysokoškolské mládeže neočekávaně objevily překážky na cestě ke společnosti blahobytu. Zájmy vědecké politiky v rozdělené Evropě let 60. jsou však jen jednou stránkou mince. Druhou stranou zůstává vědecký efekt jak pro jednotlivce, tak pro celý obor. Všechna jména českých stážistů v archivu EHESS z té doby však zatím nelze zjistit. Jednou budou známa, až bude zpracován archiv Historického ústavu ČSAV, uložený dnes neuspořádaný v Archivu AV ČR. Zatím zbývají jen vzpomínky pamětníků, které ostatně i v případě nalezení chybějících dokumentů budou nezastupitelné. Až do roku 1969 se každoročně účastňovalo stáží několik pracovníků. Mezi nimi jsem byla i já sama a můj manžel Zdeněk Horský. Jeho jméno se v archivu EHESS v Paříži nevyskytuje - aspoň v dokumentech, které mi byly prozatím předloženy. Nemohu se zcela spolehnout na svoji paměť, pokud se týká jmen ostatních českých stážistů z let 1967-1969. O tom, že v archivu EHESS v Paříži chybějí písemné dokumenty o stážích z těchto let, svědčí i okolnost, že se mi tam nepodařilo nalézt originál zprávy, jejíž kopii mám dodnes v Praze. Jde o mnou psaný „Rapport sur les recherches scientifiques exécutées à Paris au mois de juin 1969“, který byl odevzdán příslušnému oddělení École pratique při ukončení mé červnové stáže 1969. Vedle tohoto dokumentu vlastním i kopii české zprávy pro zahraniční oddělení ČSAV. Říká se v ní totéž, co ve zprávě pro École pratique, avšak jsou tam zvláště zdůrazněny některé okolnosti zajímavé pro českou stranu. Například to, že jsem v pařížském archivu francouzského ministerstva zahraničí objevila důležité dokumenty o česko-francouzských stycích ve druhé polovině 19. století přenesené sem z francouzského vyslanectví ve Vídni teprve roku 1963. Podrobněji jsem se také v české zprávě zabývala poradami a konzultacemi s francouzskými historiky a demografy, čelnými představiteli francouzské Společnosti pro historickou demografii. Dohodla jsem s nimi zcela konkrétní spolupráci na projektu mezinárodní historicko-demografické příručky *Manuel de l'Europe Centrale*.

A tak pouze ve vlastním případě mohu shrnout aspoň základní skutečnosti o sérii třech studijních pobytů v Paříži v 6. sekci École pratique v

letech 1966, 1968 a 1969, k nimž jen pro rok 1966 existuje moje složka - dossier - s plánem práce a curriculum vitae v korespondenci paní Labroussové s panem Velayem.¹⁴ Stáže mi byly přiděleny z kvóty předem sjednané mezi touto institucí a Československou akademií věd, aniž jsem se o ně musela u francouzské strany jmenovitě ucházet. Mohla jsem si však zcela svobodně zvolit studované téma. Tato blahodárná svoboda výběru nejvíce odpovídajícího mému odbornému zájmu by mi však byla bývala málo platná, kdyby nebylo návštěv zahraničních badatelů v Historickém ústavu ČSAV v Praze a mezinárodních konferencí a kongresů, které již od konce 50. let přispívaly k badatelské orientaci českých historiků zaměstnaných v oficiálních vědeckých institucích. Dávno před cestou do Francie jsem měla příležitost poznat v ústavu či na různých konferencích v Čechách i na Slovensku polského historika Witolda Kulu, účastníka Braudelova semináře z poválečných let, jehož studie o hospodářských dějinách 19. století tehdy mladí čeští historikové obdivovali. Francouzský historik Bernard Michel, který v Praze sbíral materiál pro svoji disertaci o středoevropských bankách, mi doporučil práce svého rádce a přítele Jeana Bouviera. S tím jsem se setkala na mezinárodním kongresu hospodářských dějin roku 1965 v Mnichově. Podařilo se mi dostat se i na velký kongres historiků ve Vídni v témže roce a brzo na to jsem byla pozvána maďarskými demografy na konferenci o historické demografii v Budapešti. Zde jsem se seznámila s Louistem Henrym, objevitelem nových analytických postupů v historické demografii, spolupracovníkem slavného francouzského demografa Alfreda Sauvyho. Když jsem pak obdržela roku 1966 dvouměsíční stáž na École pratique v Paříži, věděla jsem již od zahraničních kolegů, že v archivu francouzského ministerstva zahraničí se nalézá bohatý fond písemností pražského konzulátu Francouzské republiky od roku 1897, dosud žádným českým historikem neprobádaný. Měla jsem pozvánku ke spolupráci v rámci Mezinárodní unie pro vědecké studium světové populace na středoevropském historicko-demografickém výzkumu od Louise Henryho. Marcel Reinhard, který pracoval na nové redakci dějin světového obyvatelstva, mne hodlal seznámit se svými spolupracovníky. Tehdy nejmladší z nich, Jacques Dupâquier, později v „normalizačním“ období utlumení styků české

---

¹⁴ Archiv EHESS, Paříž, Fonds Louis Velay, CPLV 86, karton 72, Listes 1966, Dopis paní Labroussové panu Velayovi z 18. března 1966. V „curriculum vitae“ P. Horské: „Actuellement je m'occupe des questions de l'évolution économique, sociale et démographique de l'Europe Centrale au 19e siècle.“

historiografie se západní vědou zůstal s pražskou historickou demografií v trvalém kontaktu.

Po mém příjezdu do Paříže v roce 1966 jsem se prostřednictvím École pratique mohla obrátit na významné historiky, jako byl například Ernest Labrousse, který mi byl doporučen jako konzultant, když jsem při úvodní návštěvě představila svůj program. École pratique mi poskytla nejen stipendium, nýbrž všechna příslušná doporučení pro odborné konzultace u špičkových odborníků na univerzitě i ve vědeckých ústavech i pro přístup do archivů a knihoven. Šedesátá léta jakoby otevřela českým historikům, kterým se podařilo získat stáž na École pratique, jakýsi badatelský ráj, z něhož byli vyhnáni nacistickou okupací, válkou, poválečnou chudobou, komunistickým pučem v Československu 1948 a politickými poměry v letech padesátých. Nezažili sice již léta bohatých dotací na poválečnou obnovu evropské vědy. Nestihli ani dohonit ve Francii zakladatelské období 6. sekce École pratique, na němž se částečně podíleli polští historikové. Stihli však ještě v 60. letech 20. století něco získat z velkorysého pokusu Fernanda Braudela a Clémenta Hellera založit mezinárodní spolupráci v sociálních vědách na evropských oficiálních vědeckých institucích bez ohledu na národnost a politický systém v duchu Duruyovy École Pratique des Hautes Études.